

II Timothy

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).

Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: hi Pastor Timothy (1:2).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan mange'gon ay Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 64 A.D. hi engganah 68 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hay angunuh an intugun Apostoles Paul ay Pastor Timothy ta mipallog ay hiyan muntamuh nan tamun Apo Dios ti kinulug Paul an magadyuh di atayana.

Hay Outline ten Liblu:

Hay IMPA'INNILAN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:1-2)

Hay NUNDENOLAN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:3-5)

Hay INTUGUN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:6-4:21)

Hay HOGAT hi inalin Apostoles Paul ay Pastor Timothy (4:21-22).

---

1 Heten tudo' ya nalpun ha'in an hi Paul ti pento'a' ay Apo Dios hi apostoles^a Jesu Kristu ta ipa'innila' hi tataguy Hapit Apo Dios an nan mangulug ay Jesu Kristu ta mi'tagudah mid pogpogna.

²Muntudo'a' ay he'a, Timothy,^b an pohpohdo' an ibilang'uh imbaluy'u.

Ipadutu' da'a ni', ya igohgohan da'a, ya ipalenggop da'a ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Jesu Kristu an hi Apu tu'u.^c

---

^a **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. ^b **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan mange'gon ay Apo Dios*. ^c **1:2** Inusal Apostoles Paul nan tulun kalahin di apnga. Nan nahun an alyona an *ipadutu' da'a* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an alyonay *igohgohan da'a* ya apngan di kimmulug, ya nan miyatlung alyona an *ipalenggop da'a* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

**Hay Nundenolan Paul hi Aat Timothy
ya nan Nuntugunan Hiya**

³Hinan punluwalua' hi abigabigat ya amahdomahdom ay Apo Dios an maphod di nomnom'un umunud ay Hiya an umat hidin inat din o'ommod'u ya munyamana' hi enggana ay Hiya an dumalat nan pangulugmu. ⁴Ya wa ayan ninomnom'u din limmugwaam hidin nunhiyananta at hiyanan penhod'un tigon he"a ta way ato' an umamlong. ⁵Ya nonomnomo' nan pangulugmu ti nahamad an umat hidin pangulug apum an hi Lois ya hi inam an hi Eunice. ⁶At hiyanan ipanomnom'un he"a ta ihamhamadmun mangusal hinan abalinam an indat Apo Dios ay he"ah din nangipattu'a' hi ngamay'uh ulum. ⁷Ti henen Lennawan hennag Apo Dios ay ditu'u ya bo'on Hiyay alpuwan di bain mu Hiyay alpuwan di abalinan tu'un manangguh logom, ya itudunan ditu'uy pamhod^d hi i'ibba ya nan atugunan tu'u.

⁸At adi'a bumain an mangipa'innilah aat Apu tu'un hi Jesu Kristu, ya adim iyabain tun nabaluda'^e an dumalat di pangunuda' ay Hiya, mu mi'ligat'an ha"an an dumalat di pangitudtuduwam hinan Maphod an Ulgud Jesu Kristu, at pabi'ahon da'an Apo Dios ta abalinam an mangedpol hinan punholholtapam. ⁹Ya binaliwan ditu'u, ya pento' ditu'u ta ditu'uy tataguna. Mu bo'on nan maphod an inat tu'uy dumalat ti hay dimmalat ya nan nangipadutu'anan ditu'u an gapun Jesu Kristu ti hiyah ne ninomnomna tuwalih din agguyna nunlumuwan hi logom. ¹⁰Mu ad ugwan ya nipattig ti hidin immalian Jesu Kristun mamaliw ay ditu'u. Ya inatna ta adi tu'u tuma'ot hi un tu'u

---

^d 1:7 Heten kalahin di pamhod ya *agape* hinan hapit di iGreece. ^e 1:8 Hay awadan Paul an nabalud ya hinan Baludan an Mamertine hi ad Rome, ya hiyah ne na'ahhamad an baludan ti mid ah lumayaw, ya nabangkelengan hiya (1:16; 2:9), ya mid mapto' ya nihinad dolom hinan ongol an bituh unig di baludan (ti wagwada ta engganad ugwan, at mabalin an tigon hi un'a umuy ad Rome), ya nidugah an tungnin ti mahapul di jacketna (4:13). Ya nan liligwana ya naligatandan nanganap ay hiya (1:17). At adi umat hinan hopap di nabaludanad Rome an hay na'abangan an abung di nunhituwana, ya madadawoh di gun immayan nan liligwanan numbihhitan hiya (Ac. 28:16-17, 30-31). Hidin nakakanah nan hopap di nabaludanah din 62 A.D. ya immuy hinan ma'alih Miyapat hi Numbiyahean an Nummisionari, ya duway tudo' an intudo'na nin eden timpu an nan aliblulibli an I Timothy ya Titus. Ya hidin 66 unu 67 A.D. ya impibalud nan Alin hi Nero hiya ti alyonda an hiya ya adi mangngol (2:9). Ya inilana goh an na'uy an mapatoy (4:6-8).

matoy ti inabaknay atoy hi namahuana, at impa'innilanan ditu'u an midatan tu'uh ataguan hi mid pogpogna an dumalat di pangulugan tu'uh nan Maphod an Ulgud Jesu Kristu.

¹¹Ya pento'a' ay Apo Dios hi apostoles^f ta umuy'u itudtudu nan Maphod an Ulgud Jesu Kristu, ¹²at hiyah te dimmalat hi nipaligligata'. Mu adia' bumain damdama ti inila' nan kulugo' an hi Apo Dios, ya mundenola' goh an abalinanan mangipapto' ay ha'in hi engganah tun algaw an punhumalyaanah tatagu. ¹³Ya henen intudu' ay he'an Nahamad an Tugun ya hiyah ne unudom. Ya adim al'alliwan di pangulugmu ya nan pamhodmu ti umat hinay tagun middum ay Jesu Kristu an waday pangulugna ya pamhodna. ¹⁴Ya papuutam henen maphod an nitudun he'a ti badangan da'ah nan Na'abuniyanan an Lennawan niyo'odol ay ditu'u.

¹⁵Inilam an tinaynana' hi an amin an i'ibba tu'un kimmulug hinan Provinciad Asia, ya ta'on da Phygelus ay Hermogenes. ¹⁶Mu maphod ta wadah Onesiphorus an aggyu nangiyabain ay ha'in hi nibaluda' ta gun umalin mangidungaw ay ha'in ta umamlonga'. Igohgohan ni' Apu tu'u didan hina'ama. ¹⁷Hidin immalianah tud Rome ya inana'anapa' ta engganay unna' inah'upan hitun baludan. ¹⁸Ya inilam goh an do'ol di imbadangnah din wadan tu'uh nad Ephesus. Igohgohan ni' Apo Dios hitun pumbangadan Apu tu'un hi Jesu Kristu an munhumalyah tagu.

Hay Aat di Baal Kristun ay Ihunay Tindaluna

2 He'an imbaluy'u, hi Apo Dios di mangidat hi bi'ahmu ti dumalat nan pamhodnan he"a ya nan niddumam ay Jesu Kristu. ²Ya henen inulgud'un dengngol nan do'ol an mangihtiguh aat di Tugun Apo Dios ya hiyay ipa'innilam goh hinan un'unnud an linala'in abalinandan mangituduh udumna goh.

³Ya middum'an mangedpol hinan ligat tu'u an ay paddungnay he"ay ohah maphod an tindalun Jesu Kristu. ⁴Ti hay tindalu ya hay nuntindaluanay nomnomnomona, ya adi me'me'yat hinan ato'aton nan bo'on tindalu ta ipa'amlongnay apuna. ⁵Ya nan mi'yab'abbak an adina ay unudon di ma'unud an unudon di mi'yabbak ya adi mangabak. ⁶Ya umat goh hinan mahlun munhabal an wa ay ta inhamadnan impapto' nan

---

^f1:11 Bahaom nan footnote di II Tim. 1:1.

inhabalna ya do'ol di ma'alana.
 7Nomnomnomom hatun inali',
 at badangan da'an Apo tu'u ta
 ma'awatam.

8Adim aliwan nan gun'u
 intudtudun aat Jesu Kristu
 an holag David an namahuan.

9Ya nan nangitudtuduwa' di
 dimmalat hi punholholtapa' an
 ten nabaluda' an paddungnay
 unna' pimmatoy. Mu ta'on unna'
 nabangkelengan mu miwa'at
 damdama nan Hapit Apo
 Dios! 10At hiyaat un'u edpol
 tun ligat'u ta mabaliwan nan
 pento' Apo Dios an mangulug
 ay Jesu Kristu ta middumda
 ipabagbagtuan Jesu Kristu an
 mi'id di pogpogna ti Hiyay

mangibaliw ay ditu'u. 11Wada han nahamad an pangalidan
 hapit an alyonay,

“Gulat ta ni'yatoy tu'un Kristu
 at mi'tagu tu'un Hiya.

12 Edpol tu'u ay di ligat tu'uh pangunudan tu'un Hiya
 ya mi'pacto' tu'un Hiya.

Ya wa ay ta iyabain tu'u

at iyabain damdama goh ditu'un Hiyay alyonay bo'on
 ditu'uy taguna.

13 Ya ta'on nin hi un tu'u adi unudon hi Apo Dios

mu Hiya ya immannung an pa'annungonay tulagnan
 ditu'u ti adi munlayah.”[§]

Hay Nangabulutan Apo Dios hinan Maphod an Tamu

14Ipanomnommu hatuh nan tataguh na, ya padanam dida
 ti adi pohdon Apo Dios di punhohongngilandah nan mi'id di
 maphod hi ibadangna ti un hay puma"ih pangulug nan mangngol.

15Ya ipadahmuy abalinam an mangipadenol ay Apo Dios ta way

§2:13 Hay kulugon nan udum ya hatun verses 11-13 ya ohan nabayag an kantan di kimmulug hidin amatagun Paul.

atonan mangabulut hinan atom. Ya nan nepto' di panudtudum hi Hapitna ta adi'a mabainan. ¹⁶Ya du'gom nan mitudtudu an bo'on hay ipabagtuan Apo Dios ti mi'id di hulbin hana, mu un at dumalat hi apa'ian di pangulug di udum. ¹⁷Ti hanan mitudtudu ya umat hinan gulid an un itang, mu la'tot ya dimmala'da'.^h Da Hymenaeus ay Philetus di gun muntudtuduh umat hina. ¹⁸Adi miyunnudan hinan makulug an mitudtudu nan itudtududa ti alyonday nalpah anuy amahuan di natoy. At henen itududay mangipapuhih pangulug nan udum. ⁱ ¹⁹Mu ta'on un umat hina an wadaday mangitudtuduh nibahhaw ya adi nonongan nahukatan nan nahamad an Tugun Apo Dios ti mipaddung hinan ongol an batun adi ma'ik'iki. Umat goh hinah nan makulug an nahamad di pangulugdan Hiya ti nitudo' an inalinay,

“Hi Apo Dios ya inilana nan tataguna.”^j

Ya wada goh di nangali an inalinay,

“An amin di mangalih diday tagun Apu tu'u

ya mahapul an ipogpogdan mangat hi nappuhi.”^k

²⁰Nan maphod an abung ya do'ol di numbino'ob'on hi nun'abalul an gina'u. Ti nan udumna ya hay balitu' ya silver di niyamma, mu nan udum ya ayiw ya uklit di niyamma. Ya ma'usal nan gina'u an balitu' ya silver di niyammah un way adadangan an bihhita, ya nan udum an gina'u an hay ayiw ya uklit di niyamma ya ma'usal hinan malgom. ²¹Ya umat goh hinan tagun wa ay ta pohdonan ibilang Apo Dios an waday punhulbiana ya mahapul an du'gona nan nun'appuhi ta midadaan hinan malgom an pohdon Apo Dios hi ipatamun hiya.

²²Nomnomom ta adim aton nan nun'appuhin pun'amlongan di odol an gun aton nan ungunga, mu hay nomnomom an aton ya nan pangatam hi maphod, ya ihamadmuy pangulugmu ya pamhodmu, ya mi'yunnudan'ah nan nahamad di pange'koddah nan batang Apu tu'u. ²³Du'gom nan mid upidna an punhahhapitan ti hiyay dumalat hi punhohongngilan. ²⁴Nan puntamuon Apo Dios ya adi mi'hongngel, mu un at ma'ulay hi an amin an tatagu, ya nala'eng, ya na'anus an muntudtudu.

---

^h 2:17 Hay ngadan ten dogoh ya gangrene. ⁱ 2:18 Mid mapto' ya da Hymenaeus ay Philetus di duwan lidernan kulturnan ma'alih Gnosticism (bahaom nan footnotes di Col. 2:4, ya I Tim. 1:3, ya Tit. 1:14, ya II Pet. 1:2, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7 ta innilaom di udumnah aat ten kulto). ^j 2:19 Num. 16:5. ^k 2:19 Hete ya bo'on verse an nalpuh udumnan libluh nan Hapit Apo Dios.

²⁵Mahapul an ma'ma'ullay di panugunah nan tatagun mi'hongngel ay hiya ta olom ni' ya badangan Apo Dios dida ta muntutuyudah baholda ta la'tot ya ininnilada nan Makulug an Ma'unud. ²⁶At didanay tatagun mipanuh di nappuhin nomnomda ta way atondan mangaliw ay Satanas an namalbalin didan mangat hi penhodna.

Hay Aat nan Tataguh Agadyuhan di Umalian Jesus

3 Hiyah te nomnomnomom an hitun agadyuhan di umalian Kristu ya waday nidugah an ligat ²ti hay tatagun nen gutud ya un hay odolday nomnomnomonda ya hay pihhuy pa'appohpohdonda. Ya way ohaan mumpahiya, ya padngolanday i'ibbada, ya ngohoyoday o'ommodda, ya adida mundenol hinan nibadang ay dida, ya adida nomnomon an unudon hi Apo Dios. ³Mi'id di pamhodda, ya adida al'aliwan di bohouldah i'ibbada, ya ma'ahhiwitda, ya adida ane'nongon di atonda, ya paligatoday i'ibbada, ya abohlada nan maphod an ugali. ⁴Ya balbaliyanday i'ibbada, ya adida nomnomonan inatday atonda, ya mumpahiyada, ya hay pun'amlonganday nomnomnomonda an bo'on hi Apo Dios. ⁵Ya iting'idan kimmulugda, ya unudondah Apo Dios, mu mattig hinan pangatdan unda hinkulukulugon ti adida abuluton di badang Apo Dios an mangipaphod hi pangatda. At elam ta adi'a ma'agay'ayan ay danen tatagu.

⁶Ti nan udum ay danen tatagu ya umuydah nan a'abu'abung an umanap'apnga, ya muntudtuduh hinnat'on ta al'alu'onda nan ag'agan ma'agay'ayan an binabain nun'appuhy ato'atonda ti ta'on unda inilan nibahhaw ya atonda tuwali. ⁷Danen binabai ya penhoddan donglon an amin di malgom an mitudtudun dida, mu adida ma'awatan nan Makulug an Ma'unud. ⁸Ya danen tatagun muntudtuduh nan hinnat'on ya pahiwunday makulug an mitudtudu an umat ay da Jannes ay Jambres hidin nadnoy an pinihuldah Moses.¹ Ya danen muntudtuduh hinnat'on ya nappuhy nomnomnomonda, ya adi makulug nan alyonda an dida ya kimmulugda. ⁹Mu adi minaynayun henen gunda ato'aton ti awniat innilaon di tatagun layah nan itudtududa ta adida mahkay kulugon didan umat nongkay ay da Jannes ya hi Jambres.

---

¹3:8 Mid ah udumnan verses an mangituduh aat ten duwan linala'i, mu itudun nan hudhud di Hudyu an didanay nummadyik hi ad Egypt an ni'laban ay Moses ti impa'wahday hul'uddah luta ta numbalin hi ulog (Ex. 7:11-13).

Hay Angunuh di Nuntugunan Paul ay Timothy

¹⁰Mu he"a, Timothy, ya ini'ilam an adia' umat ay dane ti ha'in di nangiyunnudam hi panudtudu ya pangat, ya nan punnomnom hi pangipa'amlongan ay Apo Dios, ya nan pangulug, ya anus, ya nan pamhod hi i'ibba, ya nan panginaynayunan an mangun'unud ay Jesu Kristu an ta'on un ngadan di ma'at. ¹¹Ya inilam goh din nange'edpola' hinan nangipaligligatandan ha'in hidin immaya' ad Antioch,^m ya ad Iconium,ⁿ ya ad Lystra,^o mu maphod ta binaliwana' ay Apu tu'u. ¹²Mu bo'on ha'in ya anggay di mipaligligat ti an amin nan mamhod an mangunud ay Apo Dios an gapuh pangulugdan Jesu Kristu ya mipaligligatda goh damdama. ¹³Mu nan nun'appuhiy nomnomda ya nan munlangkak ya iyal'allanan pumuhiy nomnomda, ya layahanday tatagu, mu malayahanda goh damdama. ¹⁴Mu he"a, Timothy, ya inaynayunmun mangunud enen nitudtudun he"a an hiyah ne din inhamadmun kinulug ti inilam an pundenolan da'min nangitudtudun he"a. ¹⁵Ya inilam an nete"ah din a'ung'ungngam^p ya nituddutuddun he"a nan nitudo' an Hapit Apo Dios an mangipala'eng ay he"a an hiyay dumalat hi abaliwan tu'u ti nan pangulug tu'un Jesu Kristu. ¹⁶Nan Biblia ya hi Apo Dios di nangituduh nan nitudo'.^q At bumadang ay ditu'un mangitudtuduh nepto', ya manugun hinan mangat hi nappuhi ya nan nibahhaw. ¹⁷Ya bumadang goh hinan kimmulug ay Apo Dios ta innilaondan mangat hi maphod ya ta midadaandan mangat hi an amin an penhodnan atonda.

4 Hi Apo Dios ya hi Jesu Kristu an nan munhumalyan amin hi tatagun natoy ya mataguh tun pumbangngadanan mun'ap'apu, ya iniladah ten itugun'un he"a. ²Atom an amin di abalinam an mangipa'innilah nan Hapit Apo Dios hinan malgom an gutud an ta'on unda abuluton unu pihulon. Ihamadmun muntudtudu

---

^m **3:11** Heten Antioch ya wah nan Provinciadi Pisidia ti himpulu ta onomda an Antioch hidin amatagun Paul an wah nan abablubabluy (Ac. 13:14-52; 14:21-23). ⁿ **3:11** Ac. 14:1-7, 21-23. ^o **3:11** Ac. 14:8-23; 16:1-5. Hi Timothy ya iLystra (Ac. 16:1), at inilanay aat di numbino'ob'on an ligat an na'at ay Paul hidi. ^p **3:15** Hay tawon nan ung'ungngan lala'in Hudyuh din nangete"anan nun'ihkul ya lema. ^q **3:16** Hay oha goh hi mabalin an translationah tu ya "Nan Biblia ya hi Apo Dios ya paddungnay hinodohdaanay nomnom di nuntudo' ta an ami'amin nan intudo'da ya na'ahamad an Hapit Apo Dios tuwali."

ta kumulugday mangngol, ya tugunom nan mangamangat hi nappuhi ta idinongda, ya tugunom damdama goh nan kimmulug ta inaynayundan mangat hi maphod. Anuham an muntudtuduh nan Hapit Apo Dios hinan tatagu an ta'on hi un mabayag ya unda ma'awatan. ³Ti awniat waday gutud an adi donglon di tataguy Makulug an Ma'unud ti way ohaan umuy mannig hi muntudtudun dida an ta'on un nibahhaw di itudtududan dida, mu ta miyunnud at hinan pohdonda. ⁴At du'gonda nan Makulug an Ma'unud ta nan nibahhaw an un hay nalpuh nomnom di taguy unudonda. ⁵Mu he"a ay ya emayaam an amin di atom, ya anuham nan malgom an punligatam an gapuh pangunudam ay Apu tu'u, ya inaynayunmun mangitudtuduh aat Jesu Kristuh nan tatagu, ya atom an amin di ipatamun Apo Dios ay he"a.

⁶Alyo' an amin hatun he"a ti paddungnay umata' hinan nihiit an Onong an Ma'inum^r ti magadyuh di ataya,^s at magadyuh goh di panayna' hitun luta. ⁷Ya inat'un amin di abalina' ti inat'un amin di impatamun Apo Dios ay ha'in, at ad ugwan ya nalpah mahkay.^t Ya umata' hinan mi'yabbak an nangabak ti inunud'un amin di Tugunan ha'in, ya innaynayun'uy pangulug'u. ⁸At ad ugwan ya mundenola' ti wada nan nehod ay ha'in an hiyah ne nan ma'ap'aphod an lagbu' an idat nan nahamad an Apu tu'uh tun punhumalyaana. Mu bo'on ya anggay ha'in di pangidatanah umat hinan lagbu ti ta'on nan udum an mamannod hi pumbanggadana.

Hay Aat di Nunligatan Paul

⁹Ipadahmuy abalinam ta munnaud ya immali'ah tu ¹⁰ti ten nuntaynana'. Hi Demas ya hay nitaguanah tun lutay nonomnomona, at hiyanan immuy ad Thessalonica. Ya ta'on un da Crescens ay Titus ya mi'idda goh hitu. Immuy hi Crescens hinan Provinciadi Galatia, ya immuy hi Titus

---

^r4:6 Heten me'nong an ma'inum ya nihiit hinan puun di pun'onngan an niddum hinan udumnan me'nong (Num. 15:1-12; 28:7, 24). ^s4:6 Napatoy hiyad Rome hidin 67 unu 68 A.D. hidin nun'alian Nero. Hay itudun nan tradisyon ya naputuluan hiya ti adi mabalin an milanah nan krus ti hiyah ne paniaw an style hi pamatayan hinan iRome (mu bo'on iRome da Jesu Kristu ay Apostoles Peter, at hiyanan nilanhadah nan krus), at iRome hi Paul (Ac. 16:37). ^t4:7 Gapu ta hidin 35 A.D. di kimmulugan Paul hinan kalatan miyuy ad Damascus ya gapu goh ta hidin 67 unu 68 A.D. di nabaludanad Rome at hay 32 unu 33 an tawon di nuntamuanan Apo Dios.

hinan Provinciadi Dalmatia. ^u 11Ya anggay hi Luke hi wah tun ha"i. At ayagam hi Mark ta itnudmuh tun umaliam ti hiyay un'unnud an baalo' hinan tamu'. ^v 12Ya hennag'uh Tychicus ad Ephesus. 13Ya odnam ni' din jacket'un tinayna' ad Troas ay Carpus hi un'a umali, ya pi'yalam nan numbino'ob'on an nali'up an pepel^w goh an bagi', ya namama nan nali'up an hay up'up di animal di niyamma. ^x

14Hi Alexander an ohan munhibug ya do'ol di pahiwannan ha"i, mu okod hi Apo Dios an mangiballoh. 15At hiyanan emayaam di atonan he"a ti nidugah di ngohoynah din gun tu'u intudtudu.

16Din hopap di nahumalyaa'^y ya mid nangihtigun ha"i ti tinaynana'. Mu olom ni' ya adi moltaon Apo Dios dida. 17Mu ta'on hi unna' tinaynan mu wagwadah Apu tu'un ha"i, ya indatnay anatulid'un manginaynayun an mangulgud an amin hinan Tugun Apo Dios hinan Hentil. Ya dumalat goh nan badangna ya nabaliwana' hinan tatagun nunnomnom an mamatoy ay ha"i an ayda layon. 18Ya binaliwana' goh ay Apu tu'uh an amin an nappuhin ma'at ay ha"i ta midduma' hinan pumpapto'anad abuniyan. Hiyay na'abbagbagtuh mid di pogpogna! Amen!^z

Hay Nangipaadan Paul hi Punnomnoman di l'ibbanan Hiya

19Alyom ay da Priscilla ay Aquila ya da Onesiphorus an hina'amay apngao' dida.

20Mi'id hituh Erastus ti tinayna' ad Corinth, ya tinayna' hi Trophimus ad Miletus ti nundogoh. ^a 21At ipadahmuy abalinam ta dumatong'ah tu ya un lumawang.

---

^u 4:10 Unu ad Albania. Hay oha goh hi ngadana ya Illyricum (Rom. 15:19).

^v 4:11 Bahaom nan footnote di Col. 4:10 ta innilaom di aat nan pinumhodan Paul ay Mark. ^w 4:13 Hanan nali'up an pepel ya hay bilau an wah nan pingit di wangwang di niyammah aatna. Ya mid mapto' ya hiyanay

aliblulublun intudo' Paul. ^x 4:13 Mid mapto' ya hanan nali'up an hay up'up di animal di niyamma di aliblulublun nitud'an di Old Testament. ^y 4:16 Hiya ya nan hopap di timma'doganah nan kultih kason den timpu an 67 A.D. an bo'on nan datin timma'doganah nan datin kasonad Rome hidin 62 A.D.

^z 4:18 Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* ^a 4:20 Ta'on hi un wadan Paul nan nidugah an abalinanan nangipa'adaog hi lewohon di taguh din hopap di ministryna mu hidin angunuhna ya paddungnay nakapoy ti agguyna inabalinan an nangipa'adaog ay Trophimus an nundogoh. At kulugon nan udum an gapu ta dimmo'ol nan aliblulublun nitud'an di New Testament ay didah din 67 A.D. at adida mahapul di umipanoh'a.

Ya inalin da Eubulus, ya hi Pudens, ya hi Linus,^b ya hi Claudia, ya nan udum ay ha'in di apngaon da'yu goh ay dida.

²²Middum ni' hi Apu tu'un hi Jesu Kristun da'yu, ya Hiya ni' di mangipadutu' ay da'yu amin.

---

^b 4:21 Waday tradisyon an alyonan hi Linus ya numbalin hi bishop ad Rome hidin nalpahan din natayan da Paul ay Peter.